

УДК 94 : 355.425.4 (477+4-11) «1941/1942»
DOI: <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2023.1.193>

*Віктор Савченко, Ігор Сапожников, Олексій Русанов**

МІЖ НКВС І СИГУРАНЦЮ: ПРО ПРИЧИНИ КРАХУ ПІДПІЛЛЯ В ОКУПОВАНІЙ ОДЕСІ У 1941-1942 РОКАХ

Анотація: У розвідці здійснено дослідження однієї з найбільш утаємничених тем «комуністичного» підпільно-партизанського руху в Одесі під час Другої Світової війни, який був створений і керований органами НКВС. Йдеться про долю одеської «надземно-міської» підпільної групи О. Мельника, яка була частиною спеціального загону НКВС Кузнєцова-Калошина. Ця група з самого початку опинилася «у бездіяльному підпіллі», відмовившись від боротьби проти окупантів, а вже у грудні 1941 р. румунським спецслужбам вдалося її повністю розгромити. Поведінка окремих підпільників після арештів та їхні «заяви» на допитах, які наводяться вперше, яскраво демонструють загальну картину деградації одеського підпільного руху опору, розгубленості, страху та відчаю, небажання боротися, дезертирства та зрадництва.

У статті доведено, що підпілля Одеси мало вузьку соціальну базу та не користувалося широкою підтримкою мешканців міста. Аргументовано твердження, що поспіхом створені підпільно-партизанські загони в Одесі не мали необхідної підготовки. Під час формування загонів і груп за адміністративним принципом були проявлені формалізм, хаотичність, поспішність, неякісний відбір, порушення принципу добровільності, розгубленість.

В одеських підпільно-партизанських загонах відчувалися: брак зв'язку між підпільними групами, відсутність чітких планів та інформації, слабкість конспірації. Аналіз діяльності групи Мельника дозволив зробити ширші висновки стосовно структури та діяльності усього загону НКВС Кузнєцова-Калошина. З'ясовано, що цей загін став жертвою не тільки зрадництва та відсутності досвіду, але й внутрішньої конкуренції між місцевими та «центральноними» структурами НКВС, що призвело до фактичного самознищення підпільно-партизанського руху в Одесі вже у середині 1942 р.

Ключові слова: НКВС, Одеса, сигуранца, розвідники, підпільно-партизанський рух, диверсійна група, зрадники

Події Другої світової війни досі залишаються однією з найбільш «закритих» і трагічних сторінок нашої історії. «Закритість» основних архівів і політизація «теми перемоги» у Російській Федерації, ігнорування істориками «невідповідних сюжетів», спрощене тлумачення подій війни, призводить до гальванізації міфів і фальсифікацій. Одною з найбільш «утаємничених тем» і досі залишається історія «комуністичного» підпільно-партизанського «фронту» на Півдні України в 1941-1944 рр.

* Савченко Віктор Анатолійович – доктор історичних наук, професор кафедри історії України Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського (Одеса, Україна); ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5949-2263>; e-mail: lanjeron15@gmail.com

Сапожников Ігор Вікторович – доктор історичних наук, провідний науковий співробітник, відділ археології Криму та Північно-Західного Причорномор'я Інституту археології НАН України (Чорноморськ, Україна); ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3889-6714>; e-mail: ssappog5@gmail.com

Русанов Олексій Михайлович – доктор фізико-математичних наук, краєзнавець (Кишинів, Республіка Молдова); ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6573-9242>; e-mail: rusanov.alexei@gmail.com

Для радянської історіографії властивим було намагання представити підпільно-партизанську «діяльність», як широкий рух народних мас проти окупантів¹. Його малювали як «творчість народних мас», хоча організацією підпільно-партизанських загонів у тилу ворога керували обласні управління НКВС, обкоми КП(б)У, структури РСЧА. НКВС переносило «специфічні» форми роботи з населення, що були напрацьовані за часи «великого сталінського терору», на організацію «всенародної боротьби». Але радянські історики підпільно-партизанського руху намагалися цього не помічати.

Певні зміни в українській історіографії, відхід від «сакралізації героїв комуністичного спротиву», почалися тільки через кілька років після проголошення незалежності України². У той же час «підпільно-партизанська» історія Одеси в 1941-1942 рр. ще залишалася в історичній «темряві» недовомовленості³. Тільки останнім часом одеські автори А. Добролюбський та А. Красножон, О. Бабіч в історичних та історико-публіцистичних дослідженнях зробили значний прорив у висвітленні трагічної долі «південного» комуністичного підпільно-партизанського руху⁴. У той же час доля групи О. Мельника залишилася поза увагою вказаних авторів.

Відомо, що 29 червня 1941 р. РНК СРСР і ЦК ВКП(б) видали спільну директиву партійним організаціям прифронтової смуги по створенню партизанських і диверсійних загонів. 18 липня ця директива була доповнена постановою ЦК ВКП(б) про організацію боротьби в тилу ворога. 30 червня на засідання Політбюро ЦК КП(б)У було проголошено про «створення партизанських загонів, підпілля і диверсійних груп», тоді ж сформовані «Оперативні групи», що опікувалася створенням підпільно-партизанських груп. Згодом «Оперативні групи» були перетворені на 4-те управління НКВС УРСР з організації та керівництва підпільно-партизанських загонів, диверсійних груп⁵. 22 вересня 1941 р. Бюро Одеського обкому КП(б)У ухвалює рішення «Про впорядкування катакомб і підвалів», секретарі райкомів і райвиконкомів зобов'язувалися за тиждень прокласти електрику, призначити комендантів, створити запаси в катакомбах Одеси..., а у місті – мережу

¹ Григорович Д., Денисенко П., Нематый В. Коммунистическое подполье на Украине в годы Великой Отечественной войны. Киев: Политиздат Украины, 1976. 224 с.; Клоков В.И. Всенародная борьба в тылу немецко-фашистских оккупантов на Украине. 1941-1945. Киев: Наук. думка, 1978. 123 с.; Курас И.Ф., Кентий А.В. Штаб непокоренных. Киев: Политиздат Украины, 1988. 329 с.; Кучер В.И. Бойова діяльність антифашистського підпілля на Україні, 1941-1944. Київ: Наук. думка, 1983. 239 с.; Народная война в тылу фашистских оккупантов на Украине. В 2-х кн. Київ: Наукова думка, 1985.

² Чайковський А.С. Невідома війна. Київ: Україна, 1994. 255 с.; Білас І.Г. Репресивно-каральна система в Україні (1917-1953): Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз: В 2-х кн. Київ: Либідь, 1994. 432 с.; Кентий А., Лозицький В. Війна без пощади і милосердя. Партизанський фронт у тилу вермахту в Україні (1941-1944). Київ: Генеза, 2005. 408 с.; Кентий А., Лозицький В. Радянські партизани 1941-1944: світло і тіні. Київ: ПП Н. Брехуненко, 2010. 80 с.; Вовк О. Червоний партизанський рух в Україні і органи НКВС-НКДБ (1941-44 рр.) // Сумський історико-архівний журнал. 2010. № X-XI. С. 42-55; Слободянюк М.А. Організація і розгортання підпільної боротьби з німецько-фашистськими окупантами на території України (1941-1942 рр.) // Гуманітарний журнал. 2010. № 3-4. С. 52-59.

³ Історія Одеси: [історично-краєзнавчі нариси] / В.Н. Станко (гол. ред.). Одеса: Друк, 2002. 560 с.

⁴ Добролюбський А., Красножон А. Подземные тайны Одессы: очерки. Одесса: Optimum, 2007. 230 с.; Бабич А. Одесское подполье. Рассекреченные архивы: 1941-1942. Одесса: Астропринт, 2017. 244 с.; Бабич А.В. Одесса 1941-1944. Пережить оккупацию. Одесса: Черноморье, 2020. 591 с.

⁵ Слободянюк М.А. Організація і розгортання підпільної боротьби... С. 54-55.

розвідувальних і диверсійних загонів»⁶. Структурами НКВС в Одесі й у навколишніх селах було сформовано чотири «підземні» групи з базуванням у катакомбах: Молодцова – в Нерубайському; Лазарева-Горбеля – в районі Усатове-Нерубайського; Солдатенка – під вул. Дальницькою; Кузнецова-Калошина – в районі Молдаванки.

У статті розглянута трагічна доля «надземної-міської» частини спеціальної групи НКВС загону Кузнецова-Калошина. Одеський історик О. Бабіч вважає, що ця група була «найбільш утаємниченою диверсійно-розвідувальною групою Одеси»⁷.

Старший лейтенант держбезпеки Всеволод Олександрович Кузнецов до війни був начальником III-го спецвідділу управління НКВС по Одеській області. 15 жовтня 1941 р. «підземна» частина диверсійно-розвідувального загону НКВС Кузнецова, з 13 місцевих співробітників УНКВС і «московська» група з 6 осіб «спецрезидентурі центрального апарату» НКВС СРСР майора держбезпеки Володимира Антоновича Калошина спустилися в одеські катакомби (район К-24, «під вул. Калініна, поблизу Фабрики дзеркал»). До цього часу в ці катакомби було завезено харчів на 6 місяців з розрахунку на 19 осіб, зброя, набої, рація.

До керівного складу «підземної» групи Калошина належали: В. Калошин, капітан держбезпеки П. Пшеничний – заступник начальника відділу резерву НКВС СРСР, капітан держбезпеки М. Гончаров і ст. лейтенант держбезпеки В. Кольцов – оперуповноважені НКВС СРСР, співробітники НКВС СРСР М. Абрамов і Т. Пащенко. До «підземної одеської» групи, що сформував особисто В. Кузнецов, увійшли працівники III-го спецвідділу управління НКВС в Одеській області: В. Кузнецов, В. Польщиків – керівник відділу 3 спецвідділу, О. Широков – начальник відділу 3 спецвідділу, А. Ковальчук – розвідниця, В. Литвінов – водій-розвідник, О. Глушенко – комендант конспіративної квартири НКВС, Г. Осипчук – оперуповноважений; І. Коротинський – пом. оперуповноваженого, В. Словецький, Г. Ткаченко, І. Бравинський, І. Гончаренко, І. Молочний – розвідники 1 категорії.

До «надземної» підпільної групи В. Кузнецова входили: О. Мельник – керівник групи, колишній помічник начальника розвідки одеського УНКВС, Є. Семерюник, М. Молюкало, М. Прохорцев, К. Авраменко, Д. Телков, Д. Голянт (розвідники 1 категорії). Ф. Мельник, М. Кутарев, Г. Стрельников (розвідники 2 категорії), А. Іващенко, В. Брезинський, М. Кульченко (старші розвідники). До цього списку потрібно додати членів так званої «таємної трійки» групи В. Кузнецова: Т. Гук, Н. Мартинова, Т. Паніковську.

16-17 жовтня 1941 р. румунські війська зайняли Одесу. 22 жовтня 1941 р. була підірвана «штаб-комендатура» румунської армії в Одесі, наступного дня почалися облави та терор окупантів під час якого, за різними підрахунками, було страчено від 300 до 2 тис. цивільних мешканців Одеси. Структурами Особливої Приморської армії до 15 жовтня 1941 р. було підготовлено близько 400 «добровольців» для партизанської боротьби⁸. Тисячі (переважно на папері) «добровольців», комуністів і комсомольців, готувалися для підпільної роботи у структурах НКВС, обкому та райкомів Одеси. Планувалося, що підпілля очолить перший секретар Одеського обкому КП(б)У А.Г. Колибанов. Але він втік з Одеси, залишивши керувати підпіллям О.П. Петровського (секретаря Водно-транспортного райкому КП(б)У), який напередодні окупації був призначений першим секретарем

⁶ Ibidem.

⁷ Бабіч А.В. Одесса 1941-1944... С. 255.

⁸ Слободянюк М.А. Організація і розгортання підпільної боротьби... С. 54-55.

Одеського підпільного обкому КП(б)У⁹. Однак вже на п'яту добу окупації румунська поліція арештувала О. Петровського¹⁰. Румунські контррозвідники повідомили, що «під час арешту наш агент вистрелив йому [О. Петровському] в ногу. Згодом він зробив спробу покінчити життя самогубством... дав згоду надати окремі покази, які, не мали особливої користі для поліції. Петровський зробив заяву, що дійсно був залишений для підпільної роботи, але підпілля, як такого, за його словами, не існувало, він повинен був сам його створити...». 25 жовтня 1941 р. він був звільнений і повідомив підлеглим, що «перериває зв'язок через розкриття». На початку 1942 р. О. Петровський з Одеси втік, але 1943 р. його знайшли і знову заарештували. Приводом для арешту став його записник, з якого випливало, що він вводив в оману румунську контррозвідку. О. Петровський відмовився від співпраці, але його не розстріляли, а вивезли до Румунії. Там, у вересні 1944 р. його взяло під варту УНКДБ в Одеській області, а у 1945 р. він був розстріляний як «зрадник». Перевірка прокуратури встановила факт відмови О. Петровського від підпільної роботи, але не знайшла доказів зради¹¹.

Фото 1. Члени групи Мельника в Одеській тюрмі. 1942 р.
(НАРМ. Ф. 706. Оп. 2. Спр. 15).

⁹ Савченко В., Филипенко А. Оборона Одессы... С. 56.

¹⁰ Держархів Одеської області (ДАОО). Ф. 11. Оп. 45. Спр. 150. Арк. 20-24.

¹¹ Верховский Я., Тьмос В. «Город Антонеску»: в 2-х кн. Кн. 1. Харьков: Фолио, 2017. 506 с.

Про долю «надземного» загону В. Кузнецова, за відсутністю іншої документальної бази, ми можемо скласти уявлення з показів одеських підпільників у румунському полоні. Щоб зрозуміти причини бездіяльності та блискавичного провалу цієї групи, необхідно звернутися до етапу її комплектування. Що за люди були завербовані в НКВС? Показово, що тільки один «старший О. Мельник» закінчив річну школу НКВС, решта «розвідників» – тільки двотижневі курси зовнішньої розвідки зі «старими працівниками» (на конспіративній квартирі за адресою бульвар Фельдмана [нині Приморський], буд. 3), усі «розвідники» були завербовані у 1938–1940 рр., тобто після «Великого терору».

Звернемося до свідчень – «Заяви» на допиті у румунській контррозвідці керівника «надземної» групи Олександра Мельника (від 28.02.1942)¹². Цей пан мав 30 років, до роботи в НКВС працював вчителем, був одружений і жив на Молдаванці (вул. Разумовського, буд. № 7, кв. 28). Був комсомольцем і, скоріш за все, членом КП(б)У з 1938 р., але про це в заяві не йдеться, замість цього вказано «православний» (щоб викликати прихильність до себе румунських слідчих).

Отже, він показав: «У 1937 р. 22–23 грудня мене відділ кадрів НКВС викликав до обласного управління, де начальник кадрів Бенда сказав мені, що “комсомольська організація посилає мене працювати в органах...”. У 1938 р. протягом року навчався в Харкові у школі НКВС. Повернувся до Одеси у розпорядження Одеського обласного управління НКВС і був призначений інспектором культурно-виховної частини, в колонію НКВС, де працював до липня 1940 р.». Після цього його направили: «працювати розвідником (до 3-го відділу під керівництвом В. Кузнецова)... 10 липня 1941 р. мене Кузнецов і помічник начальника Обласного управління НКВС Воронцов викликали до Кузнецова в кабінет і сказали... “Ми залишимо тут групу співробітників для роботи, а тебе начальником цієї групи”»¹³.

У своїй «заяві» до окупаційної влади О. Мельник відкрив всю структуру підпільної «верхньої» групи, що була створена: «до 21 липня В. Кузнецовим... розбита на трійки»: I «трійка»: М. Кульченко (старший), Ф. Мельник, Г. Стрільников; II – І. Бровинський (старший), М. Молукало, Г. Ткаченко; III – О. Іващенко (старший), Є. Семерюник, Д. Телков; IV – Д. Голянд (старший), К. Авраменко, М. Кутарев. Помічники командира групи: В. Бризінський і М. Прохарцев: «Семерюник була зв'язком між мною та Кузнецовим, тобто, за його словами, вона вже була моїм начальником та її розпорядженням для мене має бути закон¹⁴. Іващенко став вже зв'язковим... були забрані Бровинський і Ткаченко, куди – мені було невідомо, але Кузнецов мені сказав, що вони заарештовані за те, що застосували зброю у бійці та розконспірували себе¹⁵, а Семерюник казала, що це брехня і що вони обидва будуть працювати з Кузнецовим, і я теж такої думки. Таким чином Малукало залишився на зв'язку з Іващенко...»¹⁶.

О. Мельник повідомив, які «завдання» групі дав В. Кузнецов: «...шпигунство, а

¹² Національний архів Республіки Молдова (НАРМ). Ф. 706. Оп. 2. Спр. 15. Арк. 8–19.

¹³ Ibid. Арк. 8–9.

¹⁴ В іншому місці О. Мельник знову твердив, що він був повинен «передавати всі відомості Семерюник і виконувати всі її накази» (Прим. авт.).

¹⁵ І. Бровинський і Г. Ткаченко спустилися в катакомби разом із загonom В. Кузнецова (Прим. авт.).

¹⁶ Ibid. Арк. 11, 16.

диверсія та терор від нашої групи відпадає... Приблизно 5 вересня Кузнецов зібрав усю нашу групу на дачу і сказав усім, що він залишається з групою партизан... З першого дня організації нашої групи ми вже не працювали, а сиділи вдома, тільки приходили на певні місця у певний час на зустрічі. Зустрічі мали на меті з'ясування здоров'я члена групи та інша мета – навчитися як підходити один до одного на цих місцях... Усі наші співробітники отримали пістолети та приблизно по 57 набоїв ще на початку війни. Крім цього, було закопана на дачі [в районі Аркадії] зброя, а саме: гранати, гвинтівки, нагани та патрони, ракети та ракетниці, кількості не знаю. Закопали цю зброю Прохорцев, Бризінський та Глушенко (комендант). ...Кузнецов сказав мені, що ми не маємо жодного відношення до цієї зброї, оскільки ваше завдання зовсім інше і до того ж він сказав, що ця зброя буде ним викопана і забрана... всім співробітникам було видано ножа, але установки з цього не було. Я тоді спитав Кузнецова, а що робити з ножем, а він мені відповів, що у зручний момент заколоти когось із ворогів. Але коли я запитав, ми лише шпигуни і не маємо права займатися терором, то навіщо ножі він мені відповів, ніж не завадить, а робити терор, я вам давно казав – не можна. Після таких розмов я свій ніж втопив у морі в Аркадії, оскільки він був великий і робити їм не можна... Кузнецов теж сказав, що йому потрібні будуть газети, а також усі відомості, де пройдуть вибухи, пожежі, вбивства, а також їх передавати через Семерюник у письмовій та усній формі... 18 вересня Кузнецов та ще якийсь з Москви з двома шпалами провели з нами [з групою О. Мельника] розмову з приводу нашої роботи... коли зайдуть ворожі війська, треба давати такі відомості: 1. Коли зайдуть війська, як їх зустрічатиме народ, яка поведінка буде солдатів і офіцерів, якщо можна, то дізнатися кількість військ. 2. Де отаборилися війська, їх штаби, поліція, міський уряд, накази військового та міського уряду, а також оголошення».¹⁷

О. Мельник намагався виставити себе жертвою обставин. Свою мотивацію він представляв, як намагання «підзаробити»: «В колонії я отримував 350 крб.... мене перевели розвідником І категорії і отримував 700 крб. і таким чином я пропрацював розвідником І категорії до 23 травня 1941 р. За наказом Кузнецова, мене перевели помічником начальника ІІ групи розвідки та отримував 750 крб., а з вислугою років я отримував 825 крб.»¹⁸. О. Мельник видавав з себе постраждалого, людину, що не знала, що з нею роблять «дядьки з НКВС»: «...про те, що я їду до школи [НКВС] і в яку школу мені жодного слова не сказали, дізнався вже тоді, коли навчався... Коли я закінчував школу, чоловіка моєї рідної сестри органи НКВС посадили як ворога, тому мене не допустили до секретної роботи, а коли його випустили назад... тоді мене забрали працювати в органи... Я відмовлявся [бути начальником групи] та пояснював, що в мене в Одесі є багато знайомих і залишатися мені не можна на такій посаді... Воронцов мені сказав: «Ти – співробітник і відмовлятися не маєш права». Ще одним виправданням, що часто зустрічалося в показах інших арештованих було твердження про залякування «підпільників» з боку В. Кузнецова, що слідкував за «життям всіх співробітників»: «...сказав, що коли хтось продасть, то він своєю рукою знищить його та його родину, де б він і його родина не знаходилися ...що й знайдеться зрадник – уб'є його й його сім'ю...». О. Мельник дав характеристику діяльності НКВС – «мерзенна справа», за його словами, ще до окупації він каюся: «...моя робота невдячна і я залишаюся на вірну

¹⁷ Ibid. Арк. 13-15.

¹⁸ Ibid. Арк. 10-11.

смерть...в мене вже не було охоти лазити, бо така поразка, яку отримала радянська армія, потік полонених розчарувало мене. Окрім цього, я помітив, що наші співробітники працювати також не хочуть»¹⁹.

«Заяви» на допитах окремих підпільників групи О. Мельника формують загальну картину розгубленості, страху та відчаю. Т. Паніковська [у деяких документах Т. Почковська], казала, що при вербуванні до НКВС у 1940 р. вона «намагалася відмовитися, але невідома для мене особа намагалася мене вмовити, крім того бити на мою свідомість... ті, хто не хочуть допомагати Батьківщині не повинні перебувати в Радянському Союзі... вирішила по-можливості їм допомагати...». Вона твердила, що отримувала незначні завдання: «бігати збирати матеріали... стежити за «підозрілим» сусідом... серед знайомих шукати ворогів... спостерігати за дезертирством», хизувалася, що «здала» одного з керівників одеської в'язниці І. Котлярова, що «за хабарі звільняв заарештованих». На своє виправдання вона видавала те, що 7 жовтня 1941 р.: «...не вийшла на конспіративну зустріч із Кузнецовим... тільки в січні отримала записочку про продовження роботи від Кузнецова і відповіла Кузнецову запискою з метою "розташувати його до себе довірою, після чого здати до рук поліції"». Вона завершила свою «декларацію» словами: «...в мене ніколи не було бажання служити тій владі, яка забрала у мене батька у 1920 році... сама я підлягала репресіям протягом 2-х років... не мала наміру виявляти якусь лояльність [до керівництва Кузнецова та НКВС під час окупації]»²⁰.

«Заява» колишнього «будівельника з Біляївки» Д. Телкова також була розрахована на поблажливість. Він визнав, що був завербований до НКВС у 1940 р., отримавши «600 крб. платні»: «Я малограмотний, я можу не впоратися із роботою. Він [Кузнецов] мені відповідає, що писати вмієте і все, з роботою впораєтесь... вів спостереження за об'єктом...». Про свою діяльність під час окупації вказав: «...я був у Семеренюк два рази для того, щоб порадитися..., щоб припинити взагалі всю цю роботу..., вона сама не знала, що робити»²¹.

«Заява» колишнього монтера одеської телефонної станції 26-річного одесита А. Іващенко. Вступ до органів НКВС у 1938 р. він виправдовував тим, що на телефонній станції мав платню «тільки 120 карбованців..., а там мені обіцяли оклад більше – 350 карбованців», що з 1940 р., як «самостійний розвідник» «отримував 600-750 карбованців». У серпні 1941 р. він був призначений «старшим трійки», але В. Кузнецов забрав людей з групи: «...я залишився одним з Малукало, але той на зустрічі не ходив... бо його хоче видати якийсь німець... Ми не виходили на зустрічі. Але Мельник до мене приходив двічі... Кузнецов особисто мені і всім нам погрожував весь час тим, що якщо хтось перестане працювати на нього, то він сам особисто перестріляє нас і наші сім'ї де б вони не були... ми весь час боялися, що він може з'явитися на квартиру і розстріляти того, хто ослушався разом із усією його родиною, від Кузнецова можна було всього чекати»²².

«Заява» К. Авраменка (завербованого до НКВС у 1940 р.) підтверджує свідчення щодо погроз з вуст В. Кузнецова: «...розправа буде жорстокою, якщо хтось продасть»... К. Авраменко сказав, що з початком окупації: «Кутарев і я вирішили... нічого не робити...

¹⁹ Ibid. Арк. 13-19.

²⁰ Ibid. Арк. 149-152.

²¹ Ibid. Арк. 109-119.

²² Ibid. Арк. 101-108.

навіть з дому не виходити..., щоб мене не зустріли і не змусили працювати [як підпільника]»²³. «Заява» М. Кутарєва (одесита, 1915 р.н., працював у НКВС з 1940 р.) подібна: «...не хотів працювати... не збирався працювати і сидів удома до 3 грудня, коли мене арештували»²⁴.

Колишній слюсар судноремонтного заводу, комсомолец Д. Голянт, у «заяві» твердив, що в Одесі мешкав з 1939 р., а до НКВС вступив у 1940 р., виходячи з мотивації, що: «...дуже мало заробляв на заводі... виявляв невдоволення... запропонували великі гроші». Закінчив покази, він заявив, що виправдає довіру окупантів: «борючись за знищення жидо-комуністичної влади»²⁵. «Заява» ще одного колишнього слюсаря Г. Стрільникова (працював у НКВС з 1941 р.) залишає сумніви: «прямі наші цілі були зрозумілі». «Заява» колишнього токаря В. Бризінського (в НКВС з 1938 р.), про те що він «викинув ніж... пістолет», доводить, що він і не збирався ставати частиною руху опору²⁶. М. Прохорцев (колишній слюсар, 1914 р.н., працював на одеському заводі, в НКВС з 1940 р.) вказав на допиті, що намагався не вступати до НКВС: «тричі не з'являвся за повісткою», що його спокусило те, що в «органах» він став «отримувати 600 крб.». Ф. Мельник (колишній заводський токарь, 1914 р.н., працював в НКВС з 1940 р.), заявив, що після приходу румунських військ до міста: «працювати з комуно-більшовиками не буду». Загальну картину діяльності «підпільників» доповнює «заява» М. Кульченка (колишнього робітника фанерного заводу, 27 років, одруженого, батька 3 дітей, в НКВС з 1940 р.): «я більше нікого не зустрічав і не робив жодного кроку для виконання отриманого завдання»²⁷.

Майбутній «головний зрадник групи» [на думку НКВС] Микола Зиновійович Малукало (1913 р.н., одесит, мобілізований до НКВС у 1939 р., працював «по зовнішньому спостереженню» у відділі В. Кузнецова) заявив слідчим, що одразу хотів здати «румунській владі» О. Мельника, що «з розмов між собою заарештованих знає, що наміру працювати не мав ніхто». Він вказав, що в середині листопада 1941 р. «зі своїм сусідом... пішов до Гестапо і розповів, що став членом шпигунської організації... здав зброю». Даючи згоду на співпрацю з окупантами, він пояснив свій вчинок таким чином: «...щоб народ російській міг спокійно жити і трудитися»²⁸. Хоча у нашому розпорядженні немає свідчень другої «головної зрадниці підпілля» [на думку НКВС] Є. Семеренюк, швидше за все, її мотиви були аналогічні.

Про повну деградацію групи О. Мельника у перші місяці окупації Одеси, про її небажання боротися у підпіллі, свідчать слова «командира» групи: «Починаючи з 26 жовтня і закінчуючи 1 листопада, я виходив на ті місця, де мали відбуватися зустрічі, але нікого не виявив... 2 листопада я пішов на квартири Прохорцева, Бризінського та Іващенко, з них нікого вдома не застав. Ще через два дні прийшов до них, де застав кожного в будинку і з кожним розмовляли про міжнародне становище та становище на фронтах. Крім цього, я сказав їм обов'язково зв'язатися з трійками та дізнатися чи всі здорові... І сказав, щоб

²³ Ibid. Арк. 84.

²⁴ Ibid. Арк. 92.

²⁵ Ibid. Арк. 64.

²⁶ Ibid. Арк. 59.

²⁷ Ibid. Арк. 36, 69-72.

²⁸ Ibid. Арк. 120-122.

виходили через два дні на зустрічі за задалегідь домовленими місцями, але оскільки не виходили, я через день пішов назад до Іващенко, Бризінського та Прохорцева, почав запитувати, чому не вийшли, вони пояснили це неможливістю ходити містом... я дав завдання будь-що зв'язатися з трійками і щоб вони збирали газети і всі відомості, які вимагав Кузнецов... Після цього я сказав, що знову зустрінемося на базарі другого дня, але ніхто з них не вийшов. Я через два дні пішов назад до них, де казав їм кожному окремо, що ми лишилися щось робити, а ми нічого не робимо. Причому сказав, що вже не треба ніякої роботи, крім дізнатися, чи всі живі. Крім того, казав, що Кузнецов може щось зробити і, насамперед, мені... Порохорцев мені сказав, що він був у Авраменка і не застав, бачив Голанда випадково у місті, але вже давно... Іващенко мені сказав, що був у Малукало і що той був заарештований німецькою поліцією, його звинувачували в тому, що він завербований органами НКВС, і що його продав німець-сусід і цей німець стежить за ним і тому той не виходить, і що його били та розбили голову, але тому що немає доказів – його звільнили... Бризінський сказав, що був у Мельника Ф., але той уже вдома не живе. Тоді я дав наказ піти до Стрельнікова, а той мав піти до Кульченка. Після цього зайшов солдат, який жив на квартирі Бризінського та приніс баклажку вина. Ми випили втрьох і Бризінський мене з ним познайомив. Після чого я пішов до себе додому, а Бризінський і цей солдат пішли в місто гуляти. На другий день я вийшов на базар і зустрів Іващенко, який мені сказав, що Малукало хоче поговорити зі мною і що вийде о 12 годині на базар. Я походив базаром до 1 дня. Малукало не вийшов... І більше аж до самого арешту я нікого з наших співробітників не бачив... зібравши 12-13 газет, нікому не передав... Семерюник і Телкова зовсім не бачив з того часу, як зайшли війська. Ось усе, що наша група і я зробив... Прошу залишити мене і нашу групу живими, тому що ми нічого не закрили від вас і надалі ми себе перед Вами за нашу провину виправдаємо. Не залишитися нам було не можна, бо ми були співробітниками, нас усіх змусили, а якби ми, відмовилися нам теж було б погано»²⁹.

У цьому уривку показове «застілля» з румунським солдатом О. Мельника і В. Бризінського (вдома у другого, по вул. Малоросійська № 71/2), «гуляння» підпільників по місту з румунським військовим, заява командира загону, яку можна розглядати як «заявку» на співпрацю з окупантами: «ми себе перед Вами за нашу провину виправдаємо».

Як бачимо, нові «одеські матеріали» підтверджують висновки О. Вовка: «Моральний стан у загонах, що підпорядковувалися НКВС-КДБ, як і в інших, нерідко перебував на низькому рівні... Трагедія народу в роки Другої світової полягала в тому, що на час початку війни він був розділений між кількома державами. Українці, позбавлені власної державності, змушені були воювати за чужі інтереси»³⁰. «Підпільники» бачили, а іноді були співучасниками всього того лиха, що коїлося в СРСР напередодні війни: голодомор, сталінський терор, повне безправ'я...

Для підтримки зв'язку між «міською» та «катакомбною» групами В. Кузнецов призначив Євгенію Семерюник: «було зумовлено, що вона на другий день після приходу німецько-румунських військ через колодязь шахти має спустити до катакомб повідомлення про становище в місті». Але вона завдання не виконала і видала окупантам «всю резидентуру» та «була завербована сигуранцюю».

²⁹ Ibid. Арк. 113-119.

³⁰ Вовк О. Червоний партизанський рух... С. 51.

М. Малукало без примушування, приблизно в той же час, з'явилися у гестапо з доносом. За доносами зрадників з 28 листопада по 13 грудня 1941 р. всіх членів групи Мельника заарештували, під час арешту жоден з них не чинив опору, хоча у кожного була зброя. 13 грудня 1941 р. капітан румунської військової судової поліції І. Курерару, вказав у протоколі, що приступив до слідства, здійснивши арешти та зібравши матеріали, після отримання усної заяви Є. Семерюник, що: «...в Одесі існує організація шпигунів, терористів і диверсантів, що була залишена відповідно до рішення III-го відділу Головного управління НКВС і під безпосереднім керівництвом начальника відділу, який має прізвище Кузнецов, що він знаходиться в катакомбах у районі Молдаванка, і що ця організація поділена на дві добре законспіровані та пов'язані групи, а саме – група партизанів та терористів у катакомбах у районі Молдаванки, разом зі своїм командиром Кузнецовим, і група з 13 осіб..., яка діє на поверхні під керівництвом співробітника НКВС Мельника Олександра»³¹.

9 травня 1942 р. капітан-магістрат військової судової поліції, І. Савулеску встановив: «Усі підсудні своїми письмовими та підписаними заявами визнають свою участь у терористичній, диверсійній і шпигунській організації групи О. Мельника, верхнього підрозділу організації Кузнецова із завданнями та матеріалами, зазначеними у заявах. ...При спробі зв'язатися листуванням з керівником усієї організації Кузнецовим через канал, відомий Семерюник Євгенії, члена організації та зв'язкової вказаної людини, з 3 грудня 1941 р., дати її арешту, і до 15 березня 1942 р., ми з'ясували, що на останню дату керівник групи Кузнецов був живий, і давав вказівки партизанам на поверхні, шляхом листування, що було спровоковано нами... за свідченнями, від Кузнецова, що були у листуванні з катакомб, що приносила нам Семерюник (див. доданий лист No.) ми встановили особи та адреса Паніковської Тетяни і Мартинової Надії, що залишилися в Одесі із завданням, що передбачає організацію замахів на життя румунських і німецьких військових, що підтверджується листом, де вони відповідають Кузнецову, і навіть їх показами.... Тетяну Паніковську госпіталізовано до лікарні 4 роти у зв'язку з хворобою»³².

Досьє І. Севулеску, що було подано до Одеського Військового суду (12 травня 1942 р.), встановлювало: «III Особливе управління (розвідка та контррозвідка) НКВС в Одесі, очолювана лейтенантом Кузнецовим, створило групу для шпигунської, диверсійної та терористичної діяльності. Командиром загону є сам лейтенант Кузнецов, якому в якості політичного керівника і куратора допомагає спецпредставник Центрального апарату НКВС у Москві, ймовірно, Калашин. Загін складається з 2-х (двох) окремих груп, а саме: 1. Група з 14 осіб, що залишилася на поверхні з місією шпигунства, тероризму та диверсій – схоплена нами. Група партизанів, терористів і лиходіїв у катакомбах у районі Молдаванки, в тому числі керівник групи Кузнецов та представник Московського центрального апарату НКВС – група, яку нам не вдалося схопити... Кожен учасник команди мав передавати інформацію своєму керівнику групи, який міг спілкуватися з командиром групи Мельником Олександром. Командир групи повинен був безпосередньо контактувати з командиром загону (Кузнецовим), про місцезнаходження якого він також повинен був знати, лише через Семерюник Євгенію, роль якої полягала у отриманні інформації від Мельника Олександра і передачі її Кузнецову, оскільки вона була єдиною у загоні, хто знав місцезнаходження

³¹ НАРМ. Ф. 706. Оп. 2. Спр. 15. Арк. 4.

³² Ibid. Арк. 5.

командира загону... Вся інформація мала бути зосереджена у командира групи Мельника Олександра, який через Євгенію Семерюник мав передавати її в катакомбі Кузнецову...»³³.

На думку слідства, підпільниками збиралася інформація про: «румунські та німецькі підрозділи в Одесі; техніка та озброєння; будівлі, які займають війська; місця розквартирування підрозділів; будівлі, що займає румунська та німецька влада; введені в дію торгіві, промислові та транспортні підприємства та займані ними будівлі; поліцейські та адміністративні установи; поведінка румунської та німецької влади по відношенню до населення; введені в дію аеродроми; оборона міста, чисельність та вогневі точки; напад на офіцерів та командний склад у цілому; сигнали ракетами з військових цілей, у разі нальоту радянської авіації»³⁴.

З досьє І. Севулеску випливає, що було ще декілька підпільників, пов'язаних з «загоном Кузнецова»: Тетяна Паніковська, Федор Гук, Надія Мартинова³⁵. Федір Гук «мав вести потайливе спостереження за діяльністю групи. Цей спостерігач помер у лікарні. Щоб зберегти повну секретність, його взяли на борт корабля, що йшов в евакуацію, на очах у товаришів, а потім таємно повернули у місто». У цієї «таємної трійки» був «свій фотограф» Надія Мартинова, яка «мала отримати завдання на фотографування об'єктів від керівника її групи Тетяни Паніковської, обидві вони були ізольовані на якийсь час, щоб з ними зв'язалися у разі потреби». Справи щодо Т. Гука та Н. Мартинової були закриті румунською «фемідою», бо вона «була вбита 25 березня 1942 року конвоєм разом з іншими в'язнями, які під час переведення до Центральної в'язниці намагалися втекти», а Ф. Гук «помер у госпіталі 4-ї роти, куди його госпіталізували під час слідства з діагнозом екзантематозний тиф»³⁶.

На початку червня 1942 р. румунським військово-польовим судом було засуджено до страти: О.Т. Мельника, В.Г. Бризинського, М.Я. Кульченка, Г.М. Стрельнікова, Д.І. Голянта, М.П. Кутарева, А.П. Івашенка, Д.Г. Телкова, Ф.М. Мельника. Про суд над ними та їхню страту оголосила «Одеська газета» (4.06.1942, № 91). Але виникає питання: чому саме «партизанів», які покаялися та виявили бажання до «співпраці», все ж стратили?³⁷

Загін Кузнецова-Калошина з початку окупації (16 жовтня 1941 р.) опинився у катакомбах без зв'язку з «міською» групою, без інформації про події в Одесі. Партизани зробили спробу вийти з катакомб, але частина виходів вже була замурована, або охоронялася окупантами. 13 листопада 1941 р. партизани напали на румунський пост у одного з виходів, у сутичці загинули Г. Осипчук і румунські вартові. 15 грудня 1941 р. на зв'язок з групою Кузнецова-Калошина несподівано вийшла Є. Семерюник, яка встановила зв'язок шляхом вкидання записок у підготовлену «трубу», що вела до катакомб. У посланнях вона твердила, що «румуні» зняли блокаду з катакомб, пропонувала партизанам виходити назовні для диверсій у місті. У середині березня 1942 р. зрадники з «надземної» групи Кузнецова, які пішли на співпрацю з окупантами (Є. Семерюник і Н. Кульченко) були озброєні румунською контррозвідкою та направлені до катакомб «для збору повної

³³ Ibid. Арк. 148.

³⁴ Ibidem.

³⁵ У радянських джерелах про цю «таємну трійцю» не має жодної інформації (Прим. авт.).

³⁶ Ibid. Арк. 1.

³⁷ Існує припущення, що страта відбулась на Стрілецькому полі (Прим. авт.).

інформації... мали від нас [контррозвідки] завдання вивести [на поверхню] керівника групи Кузнєцова, або знищити там усю групу. З невідомих нам причин, ці троє людей не повернулися на поверхню...»³⁸.

А не повернулася ця трійця тому, що у керівництва партизан виникла підозра щодо її співпраці з окупантами. У катакомбах їх арештували, під тортурами вони зізналися у зрадництві, а 22 березня 1942 р. були страчені. В архіві СБУ України збереглася справа розслідування долі групи Кузнєцова-Калошина³⁹, де присутні покази М. Молукало й інших свідків, а також документи загону. Слідство встановило, що «між Калошиним і Кузнєцовим виникли принципові розбіжності... Маючи підтримку з боку підпорядкованих йому особисто співробітників 3-го спецвідділу, чисельність яких перевершувала московську групу, Кузнєцов усунув від керівної роботи Калошина... Всі вони [москвичі] були арештовані». За наказом В. Кузнєцова, у липні 1942 р., п'ятьох з них (О. Колошина, Л. Пшеничного, М. Гончарова, В. Кольцова, Т. Пашенка) стратили як «змовників». У серпні-жовтні 1942 р. за наказом В. Кузнєцова було розстріляно партизан: І. Молочного (за підозрою у розкраданні харчів), В. Польщикова та А. Ковальчук⁴⁰ «за розкрадання продуктів та статеву розбещеність», О. Широкова, В. Словецького, І. Коротинського, І. Бравінського, І. Гончаренка «за змову», тоді ж від тифу помер Г. Ткаченко.

Однак 21 жовтня 1942 р. М. Абрамов⁴¹ застрелив В. Кузнєцова, а О. Глущенко, за вказівкою М. Абрамова, застрелив В. Литвинова, який нібито «з глузду з'їхав». 18 лютого 1943 р. О. Глущенко застрелив М. Абрамова та, проривши хід із катакомб, вийшов на поверхню 10 листопада 1943 р. (тоді в загоні всі вже були мертві). До 10 квітня 1944 р. він ховався на квартирі дружини, а коли частини РСЧА увійшли до Одеси, О. Глущенко прийшов до УНКДБ і розповів про долю загону. У супроводі групи бійців його направили до катакомб для вилучення документів. У катакомбах він підірвався гранатою та помер. М. Молукало, «як агента сигуранци», заарештували співробітники НКДБ 24 травня 1944 р. На допитах він розповів про власне зрадництво та зрадництво Є. Семерюник, М. Прохорцева, К. Авраменка. «Останній свідок» був розстріляний у жовтні 1944 р.⁴²

Загін В.О. Молодцова («Бадаєва»)⁴³ також був знищений через зраду членів «зовнішньої» групи та її керівника А.Б. Федоровича (колишнього голови Нерубайської сільради, співробітника НКВС). У січні-березні 1942 р. А. Федорович видав більшу частину

³⁸ Ibid. Арк. 148.

³⁹ Справу вів заст. начальника слідчого 7-го відділу УНКДБ СРСР капітан ДБ Антонов, висновок затвердив заст. начальника НКДБ СРСР Б. Кобулов (Прим. авт.).

⁴⁰ Єдина жінка в «підземному» загоні Кузнєцова-Калошина Анісія Ковальчук. Перебуваючи у катакомбах, народила дитину, яка померла за 3 години.

⁴¹ Микола Федорович Абрамов (1909–1943) – син одного з керівників «білого руху», генерала-лейтенанта Ф. Абрамова, виховувався у СРСР у дитячому будинку, з 1930 р. – негласний співробітник НКВС СРСР, був впроваджений у середовище білоемігрантів в Болгарії. У 1937 р. за зв'язки з радянською розвідкою його арештували та вислали з Болгарії. Прибув до Одеси з Москви у 1941 р. у складі групи Калошина, був єдиним з неї, кого не розстріляли за наказом В. Кузнєцова (Прим. авт.).

⁴² *Бабич А.В.* Одесса 1941-1944... С. 263-265.

⁴³ Володимир Олександрович Молодцов (псевдо «Бадаєв») капітан ДБ, співробітник центрального апарату НКВС СРСР з сер. 1930-х рр., з жовтня 1941 р. очолював в Одесі розвідувально-диверсійний загін з робітників центрального та місцевого НКВС, який діяв в катакомбах сс. Нерубайське й Усатове (бл. 30 бійців) і міську групу (бл. 20 підпільників) (Прим. авт.).

«зовнішнього» загону та командира всієї мережі В. Молодцова, якого «виманили» з катакомб та арештували у лютому 1942 р. Новий командир «катакомбного загону» А. Клименко довів справи до того, що загін став «розкладатися»: «бойова діяльність загону зовсім припинилася внаслідок нездатності керувати загonom з боку Клименка Афанасія, його примирення до ворога і потім зради. Боездатність загону впала ще й тому, що була відсутня необхідна дисципліна в загоні, і проявився антагонізм між керівною групою загону та бійцями... Як бойова одиниця загін перестав існувати»⁴⁴. Почалися втечі партизанів з катакомб, а лікар загону А. Янке та радист Є. Глушенко «запропонували свої послуги окупантам». Останніми з катакомб (16 липня 1942 р.) вийшли брати Афанасій та Іван Клименки. А. Клименка окупанти використали для виявлення залишків агентури НКВС. Зрадником став і комісар загону, співробітник апарату НКВС УРСР П. Морозовський⁴⁵.

Група Солдатенка⁴⁶ (13 осіб) отаборилася у катакомбах, які мали вхід у підвалі буд. №47 по вул. Дальницькій. І хоча три людини з загону піднімалися до міста, вони не змогли встановити контакт з підпіллям, «зв'язківці» якого також не шукали подібної зустрічі. На початку 1942 р. в групі почалися дисциплінарні бунти «за підбурювання до здачі» О. Солдатенко розстріляв трьох підлеглих. Чотири партизани втекли з катакомб (з них трьох схопили за доносами сусідів). Невдовзі вийшли та здалися окупантами ще троє. Під землею нібито залишалися О. Солдатенко, О. Малицька, Ніколенко, але обставини їх смерті були невідомі. У травні 1942 р. румунський суд засудив заарештованих партизан до розстрілу, румунська пропаганда повідомила про факти канібалізму в загоні⁴⁷.

Доречно зауважити, що досвід організації партизанської боротьби (1918-1921 рр.) та «активної розвідки» (1920-1924 рр.) в СРСР аналізувався у Школі особливого призначення НКВС та в інших спеціальних школах, для майбутньої «партизанки» готувалися «диверсійні групи», людські та матеріальні ресурси, але у 1937-1938 рр. було репресовано більшість «старих партизанів» і розвідників підготовлених у спецшколах. Тому влітку 1941 р. НКВС бракувала «кадрів», які зналися на «партизанці». «Після масових репресій, постійної матеріальної скрути, атмосфери страху у СРСР населення на окупованих територіях зайняло радше вичікувальну позицію... сталінське керівництво особливо й не сподівалося на всенародний спротив»⁴⁸. Як вважають сучасні українські історики, у 1941 р. рух опору: «...не користувався масовою підтримкою населення..., яке не стояло монолітно на боці сталінського режиму»⁴⁹. Координація партизанських дій і підпілля «на вищому рівні» була відсутня, діяльність НКВС та обкомів «мала імпровізований характер», поспіхом створені загони не мали необхідної підготовки, опір був «фактично не готовим», що привело до «критичного стану діяльності руху опору... практично в усіх областях України»⁵⁰.

Для всіх «провалів» підпільно-партизанських груп в Одесі характерні спільні

⁴⁴ *Матвеев О.К.* «Незаконный резидент НКВД в Одессе сообщает...» // Независимое военное обозрение. 2001. № 21. С. 7-8.

⁴⁵ *Ibidem.*

⁴⁶ Солдатенко Александр Федорович – з 1930-х рр. співробітник НКВС, очолював табір Гулагу у Сибіру, в Одесі з літа 1941 р. (Прим. авт.).

⁴⁷ *Добролюбовский А., Красножон А.* Подземные тайны... С. 146-213.

⁴⁸ *Слободянюк М.А.* Організація і розгортання підпільної боротьби... С. 54-55.

⁴⁹ *Ibidem.*

⁵⁰ *Ibidem.*

причини: вузькість соціальної бази руху опору та недовіра до керівництва (НКВС, парткомів), відсутність досвіду, формалізм, хаотичність і поспішність у формуванні загонів за адміністративним принципом, брак бажаних, неякісний відбір і перевірка кадрів, порушення принципу добровільності, слабкість конспірації, розгубленість та відсутність чітких планів діяльності, брак інформації, зв'язку між групами, депресія через екстремальні умови виживання у катакомбах, відсутність планів катакомб, прохідницьких інструментів, тощо.

Часто-густо між органами НКВС і територіальними партійними комітетами, між місцевими та «центральною» робітниками НКВС точилася прихована, та навіть відкрита боротьба. Більшість груп опору в Одесі опинилися «у бездіяльному підпіллі», відмовившись від боротьби проти окупантів. Проаналізовані матеріали підтверджують висновок, що «в 1942 році практично припиняється діяльність підпільників та партизан в Одесі»⁵¹. До вже існуючого твердження: «впродовж осені 1941 – зими 1942 р. нацистам вдалося розгромити або паралізувати комуністичне підпілля»⁵², можна додати, що у 1942 р. румунським спецслужбам вдалося зробити те саме, як в Одесі, так і у прилеглих до міста селах.

Viktor Savchenko, Igor Sapozhnykov, Alexei Rusanov

**Between the NKVD and Sigurants:
About the Causes of the Collapse of the Underground in Occupied Odesa (1941-1942)**

Abstract: In scientific intelligence, a study of one of the most secret topics of the «communist» underground partisan movement in the Odesa catacombs in 1941-1942, which was created and managed by the structures of the NKVD, was carried out.

The article examines the fate of the «above-ground-urban»; part of the Kuznetsov-Kaloshin NKVD special detachment of Melnyk group. It has been proven that the Odesa underground did not enjoy the mass support of the city's residents and had a narrow social base. Melnyk group found itself «in an inactive underground», refusing to fight against the occupiers, already in December 1941, the Romanian special services managed to defeat this group. The behavior of individual underground members after arrests, their «statements» during interrogations, form a general picture of the degradation of the resistance movement, confusion, fear and despair, unwillingness to fight in the underground, desertion and betrayal. The assertion that the hastily created underground partisan units in Odesa did not have the necessary training and experience, there was formalism, chaos, and haste in the formation of units and groups according to the administrative principle, poor selection, violation of the principle of voluntariness, confusion and a lack of clear plans of activity were felt. information, weakness of conspiracy, connection between groups in the structures of underground groups.

Studying the activities of Melnyk group, it is possible to draw broader conclusions

⁵¹ Филіпенко А. Румунські спецслужби у XX столітті: від Сігуранци до Секуритате. Ч. 2. URL: <https://niss.gov.ua/news/statti/pumunski-specsluzhbi-u-khkh-stolitti-vid-siguranci-do-sekuritate-chastina-2>

⁵² Вовк О. Червоний партизанський рух... С. 54.

regarding the entire structure of Kuznetsov-Koloshin NKVD detachments. It turned out that this unit was a victim not only of betrayal, but also of internal competition between local and «central»; workers of the NKVD, which led to the actual self-destruction of the underground partisan unit in the middle of 1942.

Keywords: NKVD, Odesa, security guard, scout, underground partisan movement, sabotage group, Odesa, traitors